

प्रवेश सं० १८१६०

विषयः पुराणेतिहासः

क्रम सं०

नाम चित्तगुप्तवर्द्धा (कायस्थोत्पत्तिकर्षेतिपर्यार्षः)

ग्रन्थकार

पत्र सं० १-१०

अक्षर सं० (पंक्तौ)

पंक्ति सं० (पृष्ठे)

श्लोक सं०

लिपिः

आधारः

आकारः ८.२" x ४.२"

सं० १४९५१

वि० विवरणम् पू०

14723

पी० एस० यू० पो०--७७ एम० सी० ई०--१६५१--५० ०००

सं० २१७५

Indira Gandhi National
Centre for the Arts

महीधरसंगहे - ३९९

चित्र०

श्रीगणेशायनमः॥ वन्द्येयं यथा॥ त्रिकालं जंमहाप्र
जं पुलस्त्यं मुनिपुङ्गवः॥ पत्रं चोपसंगम्य भीष्मशस्त्रं
ताम्रः॥ भीष्म उवाच॥ चतुर्णां मपि वर्णानामाश्रमाणां
तथैव च॥ संभवः संकारादीनां प्रतो विस्तरतो मया॥ इत्य
यममहाप्राज्ञः प्रोत्तुमिच्छामितत्त्वतः॥ कायस्था इति पद्मे
किरव्याताश्चैव महामुने॥ वैष्णवादानशीलाश्च पितृभ
न्ति पराशराः॥ सुधियः सर्वसास्त्रमुकाव्यालंकारबोध

राम०

काः॥ चोद्यरो निजवज्रस्य ब्राह्मणसंविशेषतः॥ तानहं प्रो
त्तुमिच्छामि कथं जाता महामुने॥ एतन्ममेशयं विप्रैस्तुमहं
स्पशेयतः॥ इति पृष्टुमुनिप्राह गंगेयः श्रुत्वा विग्रहम्॥
तस्मै उवाच॥ शरांगंगेयप्रवक्ष्यामि कायस्थोत्पत्तिं का
रणम्॥ न अत्र ते च त्वया पूर्वितन्मे कथितः शरा॥ येन ह
कुशलं विप्रं स्यात्वरं जगमात्मकम्॥ उत्पाद्य पात्यते मया
निधनाय प्रकल्पते॥ अथ्यन्तः पुरुषः सौम्यः ब्रह्मलोकपि

पत्र

चित्र० १ तामह॥ यथा स जस्युगविश्वं कथयामिततः प्रमो॥ मुखा
 दुःखदाः जाताः वाहभ्यां नृत्रियास्तथा॥ उद्वृत्तितथा
 वश्याः पद्मांशुदामेदुवाः॥ द्विचतुःषष्टिद्विचसत्तवं
 गसरीरुपात्त॥ एकाहसोत्सृजन्सर्वचन्द्रस्यग्रहास्त
 था॥ शयंहिवहुधातेन विश्वमुत्पाद्यभास्त॥ उवाचायसु
 तस्त्रेहं कस्यपचातितेजसा॥ इत्याज्ञाप्तासुतश्चन्द्रमिंसं
 नवेहेतुकम्॥ ततस्तवद्वयगोतेरीयस्तुतन्निबोधय॥ राम०

दशवर्धसहस्राणि दसवर्धसतानि च॥ सममाधिंसमाधा
 स्स्थितो भूतकमलासनः॥ ततः समाधिंसालिले यद्वृत्तं
 तद्वदमिते तद्वरीरामहाबाहूः स्यामः कमललोचनः॥ क
 मवुग्रीवो गदशिखाः पूर्णाचन्द्रनिमाननः॥ लेखनीकठिनी
 हस्ते मसीमाजनसंयुतः॥ निरुत्पन्नः तस्थो बुद्धिगोच
 यस्तजन्मनः॥ उत्पन्ने सुचरित्रादेः ध्यानाञ्जलितलोचनः॥
 त्यक्त्वा समाधिगोचरं तददर्शयितामहं॥ अथोद्विनिरीक्षा

चित्र० अथपुरुषं चाग्रतस्थितम् ॥ पप्रच्छ को भवान्नेति श्रुते पुरु-
 षो नैमः ॥ निशम्य सो ब्रवीद्वाक्यं ब्रह्मणः कमलोद्भवः ॥
 पुलस्त्य उवाच ॥ उत्पन्नो विधिनाष्टीयत्वद्वरीराग्रतस्थि-
 तः ॥ नाम्नेयं हि मे तात कर्तुमर्हस्यतपरम् ॥ यद्येति
 तं भवत्कातत्वमामनुशास्य ॥ ब्रह्मोवाच ॥ इत्याकराय
 ततो ब्रह्मा पुरुषं स्वशरीरजम् ॥ प्रहस्य प्रत्युवाचे नमो
 नन्दितमतिः पुनः ॥ ब्रह्मोवाच ॥ स्थिरमाधाय मेधावीध्या

राम०

नस्थमपि मुन्दरम् ॥ मध्वरीरात्समुद्भूतः तस्मात्कायस्थसंज्ञकः ॥
 चित्रगुप्ततिनाम्ना वैख्यातः भूविमविख्यातिः ॥ भस्मविधिकार्या
 यधर्मराजपुरे सदा ॥ स्थितिर्भवतु ते वत्स ममज्ञाप्य निरुदरम् ॥
 सस्वनत्वसितधर्मपालनियोयथाविधिम् ॥ प्रजासृजस्व हे
 पुत्र त्वयि भारं समाहितम् ॥ तस्मै ह त्वं वरो ह्यस्तु ब्रह्मा तं वैवान्त-
 र्धीयत ॥ पुनः ब्रह्मोवाच ॥ चित्रगुप्तः इति ज्ञाताः प्रजातन्वयया-
 मिताः श्रीवास्तव्यास्वतो भौडाः माधुरा मदनगाराः ॥ अहिठानासव-

चित्र.

सिमाकरणावरणाः पराः॥ शरणागतो वचनामनिकुरुवंसविब
द्धि नमः॥ अपरे चासवन्पुत्राचित्रगुप्तानुरोधयः॥ कुशलासवे
सास्त्रिभूयस्वयकविसत्तमाः पुत्रान्विस्थापयामासचित्रगुप्ति
महीतले॥ धर्माधर्मविवेकज्ञोचित्रगुप्तो महा मतिः॥ भूमिस्था
न्वोधयामासधर्मासाधनमुत्तमुम्॥ पूजनं देवतानां च पितृ
राण्यज्ञसाधनम्॥ भवरां ब्रह्मनाशां च सेवितुं विधिसेवनम्॥
प्राज्ञान्यः करमादाय धर्माधर्मावलोकनम्॥ कर्तव्यहि प्रय

राम०

५१२

चैव

तेन पुत्रस्वर्गस्य कामया॥ यमव्यवहृतिः शक्तिश्चरित् चरा
प्रमद्विनी॥ तस्यास्तु पूजनं कार्यं सर्वसिद्धिः प्रदायकम्॥ तस्या
प्रभावतो सिद्धिं प्राप्य दिवंगता॥ स्वर्गाभि कारमासाद्य याताम्
जन्तुः सदा॥ भवद्भिः सा सदा पूज्यमिष्टमिष्टसुरादिभिः॥ भवत
सिद्धिं प्रदत्तस्मात्सुगदोने स्तः चरितुका॥ तथा युक्तासुरापेया
यान् देयादि जातिभिः॥ वेद्यावाधर्ममाश्रित्य महाकाव्रतिपा
लयन्॥ कर्तव्यचप्रयत्नेन लोकानां सहितार्थवै॥ अनुशास्यसु

चित्र० ता मेवं चित्रगुणो दिव्यये॥ धर्मराजाधिकारं चित्रगुणो बने
 वह॥ एवं नीलसमुत्पन्ना कायस्थायै प्रकीर्तिता॥ ये ये यस्ते
 मयाख्याताः सद्येतेनः शरावन्पुत्रा॥ अतो हं कथयिष्यामि विवि
 २४ चं प्रमादुतं॥ प्रभावं चित्रगुणस्य समुद्रतं यथा पुनः॥ पुलस्त्य उवा
 च॥ सोऽसौ सो नाम राज्ञा मत्समस्ते न्निर्मितमराउले॥ सदा पापवतः
 सोऽधर्माधर्मिनो विन्दति॥ समया स्वर्जिमासाय लभेत्पुनः फ
 लं प्रशु॥ सच पापोदसश्चा न्येधर्मकार्यविवर्जितः॥ राजनीति

राम०

गतं धर्मिनो सेवितकथं चनः॥ स्वदेशे चारया मासडिडिमे चन
 राधिपः॥ नदातव्यं न रव्यातव्यं देवे पित्र्य कदा चन॥ अतिष्ठप
 वर्जिता शितपबाधामनुत्तमम्॥ न कर्तव्यं वयः कपिमया ज्ञेय
 महीतले॥ एवमज्ञापितास्ते देवोपि धर्मिणि॥ परित्यज्य स्व
 धर्मं शभीता राज्यं परययुः॥ ये केचिद्भूतिं देशेषु ब्रह्मणा दि
 भिरुत्ततः प्रभवति गंगेयसौ दसो विचरन् नहि म॥ कान्तिके श
 लूपे न्हयाद्वितीया चोत्तमा तिथिः॥ सुचिभूतेस्त कायस्थे चि

चित्र. त्रगुप्तस्य पूजनम् ॥ महता मन्त्रिना धेनवः पक्षिपादीना भूतम् ॥
 देवा तत्र त्रसमायातः सौदास पथ्यं दन्तहिमः ॥ अधो भूतशरीरं
 ग्राह्यं तवान् पूजनं ततः ॥ वृत्वा तु पूजनं तत्र चित्रगुप्तस्य मन्त्रितः
 पातयापो भवेत् तत्र सौदासो सौमहापतिः ॥ चित्रगुप्तप्रभावेन गतो
 लोकं सुरालयम् ॥ इति विधिवन्माहात्म्यं चित्रगुप्तप्रभावजम्
 अवितांशं तत्रैवं किमन्येन कर्महंसि ॥ इत्यादि रणिततो भीष्म
 प्रसूयाच्च मुनिपुनः ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ विधिनोक्तेन विधेन्द्रपूजा

राम०

तत्र चकार ह ॥ कोमन्त्रः कोविधिस्तत्र सर्वान् गदयः प्रभो ॥ याम
 साध्यमनिश्रेष्ठ सौदासो स्वजिमा प्रयातः ॥ पुनस्तत्र चित्रगुप्तस्य पूजाया विधानं कथयाम्यहम् ॥ नेवेद्यं यत्तपकैश्च
 यथा कालोद्भवैः फलेः ॥ गन्धपुष्पापचाराद्यैश्च पेक्ष्यपिसगन्ध
 मिः ॥ चित्रगुप्तचस्य पूज्यं श्रद्धा मन्त्रितं समन्वितं ॥ न वक्तव्यं
 मानियनियमपारिपूर्वितः ॥ शर्करापूर्वितं च त्वापात्रं तस्योपरि
 न्यसेत् ॥ पूजाकाले प्रयत्नेन दातव्यं तद्विज्जन्तः ॥ तत्र मन्त्रः ॥

चित्र० ७ रवीभाजनसयुक्ताविचरंतिमहीतलो॥लेखनीकदिनीहस्तोचित्रगु
 पनमोस्तो॥चित्रगुप्तमस्तमंलेखकान्तरदायकः॥कायस्थ
 जातिवंशाध्यकुलधर्ममोस्तो॥मंत्रेणानेनरजेंद्रचित्रगु
 प्तस्यपूजनम्॥सकल्पपूर्वकंदत्तचित्रगुप्तायपार्थिवः॥एवं
 संपूज्यविधिवत्सोदासोपुन्यभावतः॥अचिरंरावकालेनराजं
 दृत्वोमतेनपः॥भीतोसोयमदूतेनयमलोकमयानकः॥चि
 त्रगुप्ततदपृष्टधूमिराजोमहमतिः॥यमश्वाच॥सोदासोद

राम०

राचारःपापकर्मरतःसदा॥कानिकानिचपापानिराजासौकृत
 वान्मुवि॥पृथोसोधर्मराजेनधर्माधर्मविसारदः॥धर्मराजेन
 तिवाहचित्रगुप्तोमहमतिः॥विपाकंक्रमजंज्ञात्वातंग्रहस्याग
 दितंनृपमा॥विपाकंक्रमजंज्ञात्वातंग्रहस्याग
 दितःसदा॥त्वत्प्राप्तोदाहंज्ञात्वातंग्रहस्याग
 तंवत्प्राप्तोदाहंज्ञात्वातंग्रहस्याग
 तंवत्प्राप्तोदाहंज्ञात्वातंग्रहस्याग

चित्र० कायस्थाः पापनिर्मुक्ताः याम्यतिपरमो गतिः ॥ तस्मात्त्वमपि गोरो
यपूजाकुरु विधानतः ॥ दुर्लभं वैद्यायं लोकं च त्वापूजामवा
प्सामि ॥ इति श्रवणं ॥ मुनेव च न मावयिमीह प्रथममा
नसः ॥ चकार पूजनं तत्र चित्रगुप्तयत्नमम् ॥ कान्तिकेषु लो
पन्तेयाद्वितीयासावभारतः ॥ यमो यमुनया साई भोजितश्च
महेश्वरः ॥ अतो यमद्वितीयासासंज्ञा लोकेषु जायते ॥ तेन भगि
नीहस्तेभ्यो भोजनं व्यबुद्धिबलघनं ॥ मायुधेश्वरं धर्मसर्वकामधि

शम०

सिद्धयेत् ॥ दानं दद्यात् पायेत्यस्तु नमिनिम्योऽश्वविधानतः ॥ का
लेनैव पृथगेनेचित्रगुणस्य लेखकः ॥ रक्तः रक्तैः श्वरक्तैः
श्वैः श्वरक्तैः श्वन्दनमिश्रितैः ॥ धातुरक्तैः श्वसपुष्पैः श्वसमी
पत्रैर्विशेषतः ॥ नेवेयं दीपमेतन्मृः मादकंगुडमिश्रितम् ॥
पृथगमत्रः ॥ उत्पत्तिप्रलये चैव भागदानेऽस्मादिति ॥ ले
खकः त्वंसदाश्रीमान् चित्रगुणनमोस्तुते ॥ श्रीयासहस्र
त्पन्नामासमुद्भयमोदिवः ॥ चित्रगुणस्तु संतुष्टीमीध्याय्य

चित्र०

ददौ पुरम् ॥ भवत्प्रदानं हावाहो मृत्युस्तेन भविष्यति ॥ समवि
 द्यासि यदा मृत्युं तदा मृत्युमवाप्ससि ॥ इति तस्मै वरं दत्वा विच
 रन् वैजगाम सः ॥ अनेन विधिना यस्तु चित्रगुप्तस्य पुत्रेन तः ॥
 दुहेन विपुलान् भोगान् चैव मनोरमान् ॥ अन्धयैव व्यावर्त्तो
 कं मरे जातिनं संयमम् ॥ चित्रगुप्तकथा दिव्ये काव्ये स्थाप
 त्तिर्लोककम् ॥ भक्तियुक्तं मनसा यथा श्रवति नरोत्तमः ॥
 दीर्घमायुर्भविष्यति सर्वव्याधिविवर्जितम् ॥ अन्ते विष्णुप

राम०
२६

चित्र०
२६

दंथान्ति यत्र यान्ति तयो धनाः ॥ इति श्रीचित्रगुप्तकथा समाप्ता
 शुभसम्बत् १७२५ कर्तिके वदि अमावास्या गुरुवासरे ॥ ले
 खकः नेमनराये पाडे ग्रामनवरंगावाहवसोवासः ॥ शुभम
 स्तु ॥ सिद्धिरस्तु ॥ रामो जपति सर्वदा ॥ श्रीगुरुचरणकमले
 न्यामः ॥ श्रीदत्तात्रेय नमः ॥ श्रीगोविन्दो धराय नमः ॥ श्री
 शीतारामा मखीभाऊनरत्नेन लोकांति यति सर्वदा ॥ लेखनी क
 रीनीहस्ते चित्रगुप्तनमोस्तुते ॥ श्रीगोपाल ॥ श्रीराम ॥ श्रीराम ॥ राम

राम०
२७